

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Uitdienstbode

Magazine UvA-senioren

Jaargang 14, nummer 2

Rijkgelardeerd

De hoofdmoot van de *Uitdienstbode* bestaat zoals gewoonlijk uit verslagen van de evenementen die het bestuur de UvA-senioren aanbiedt. In dit nummer zijn dat de verslagen van de lezing van Bruno Verschuere in mei, van het concert van het UvA-Orkest J.Pzn Sweelinck in juni en van de zomercursie naar het Science Park in augustus, geschreven door respectievelijk Jan Simons, Willem F. Korthals Altes en Ria Winters.

Tekst: Agnes Schreiner

Naast de hoofdmoot worden nog meer schotels opgediend, zoals de teksten die zijn bereid door onze trouwe en gewaardeerde hofleveranciers. In het huidige MAGA-tijdperk is het onderzoek naar een olifantenformaat uit het tijdperk van de Burgerlijke Revolutie niet toevallig te noemen. Marian Schilder dook een napoleontisch megaformaat op voor haar rubriek UvA-Erfgoed. John Kleinen vindt steeds een beeld dat als bijgerecht bij de hoofdschotel geserveerd kan worden. Maar een belangrijke bijvangst, terug van niet weggeweest, is het interview door iemand uit de redactie afgenomen bij een van de UvA-senioren.

Colofon

Hoofredacteur a.i. Agnes Schreiner

Redactie Marijke de Groot, Lidie Koeneman, Menno Polak, Jan Simons, Ria Winters

Foto omslag (voor- en achterzijde) Agnes Schreiner
Interieur van Lab42, 26 augustus 2026

Vragen of opmerkingen?

Stuur een e-mail naar senioren@uva.nl

Ging in vorige jaargangen de onvolprezen Henriette Ritter als vaste interviewer op stap (en voor haar enkele anderen), in deze jaargang trok Lidie Koeneman voor de eerste aflevering het land in en ging Marijke de Groot voor dit tweede nummer op pad. Ria Winters zal als laatste van onze drie onlangs toegetreden redactieleden een oud-medewerker van de UvA interviewen voor de derde aflevering. De redactie heeft niet alleen nieuwe leden mogen verwelkomen, maar heeft ook afscheid genomen van haar langst zittend lid: Madzy Koudstaal. Madzy heeft zich ruim dertien jaar ingezet voor de *Uitdienstbode*. Naast het gewone redactiewerk nam zij ook eindredactiewerk op haar schouders en een belangrijk deel van de beeldredactie. Er zullen weinig UvA-senioren zijn die Madzy niet met haar camera in de aanslag voor zich zien. De redactie wil vanaf deze plek Madzy hartelijk danken voor alles wat ze heeft betekend voor de *Uitdienstbode*.

Voer voor bijdragers aan de *Uitdienstbode* zijn de concentratie-, bouw- en verhuisplannen van de UvA in het heden en verleden. De redactie ontving een mooie beschouwing van Nol Verhagen over de vierkante meters van een bouwka­vel achter het AMC. Ook over één hectare grond van het Science Park en over een looplijntje daarheen ontvingen we kopij. Liesbeth Schut doorgrondde het stukje groen van Anna's Tuin & Ruigte en Anthony (Toto) van Inge wist de vinger te leggen op wat er zoal misgaat bij de planning van de verkeers­circulatie. Aan de plannen van de UvA komt maar geen eind. Wat zal ons nog te wachten staan aan bijdragen over de UvA-gebouwen rond het Spui?

Inhoud

Jaargang 14, nummer 2

4

Over Bruno Verschuere
Meer met minder
Jan Simons

8

Over het Sweelinckorkest
Echo's
Willem F. Korthals Altes

10

UvA-Erfgoed
Olifanten- en
andere formaten
Marian Schilder

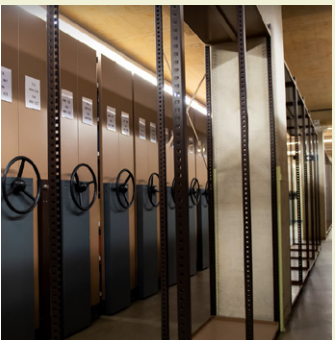
14

Met René van Beek
Een droombaan voor
het leven
Marijke de Groot

18

Over het IWO
Achter het AMC
Nol Verhagen

24

Naar het Science Park
Vruchtbaar ecosysteem
in de polder
Ria Winters

En verder

2 Van de redactie 7 Van het bestuur 7 Agenda 21 In beeld 22 Het ontbrekende voetpad, Anthony van Inge
27 Pauzewandeling, Liesbeth Schut

Lezing van Bruno Verschuere in VOX-POP, 20 mei 2026

Meer met minder

Less is more is de boodschap die Bruno Verschuere, sinds november 2025 hoogleraar Forensische psychologie aan de UvA, zijn gehoor wilde meegeven. In zijn vakgebied houdt hij zich bezig met de vraag hoe actoren in de justitiële keten van politieagenten tot rechters vaak ingrijpende beslissingen nemen, en hoe de kansen op dwalingen of verkeerde risicotaxaties kunnen worden geminimaliseerd.

Verslag: Jan Simons

Verschuere's interesse voor het forensische werd gewekt toen hij als derdejaars psychologiestudent in Leuven bij wijze van practicum een IQ-test mocht afnemen bij een gedetineerde. Nauwelijks was deze jongeman binnen of hij werd door twee agenten meegenomen en keerde niet meer terug. Het bleek dat hij de nacht tevoren had ingebeld in een radioprogramma om in tranen te vertellen dat hij door een medegevangene was verkracht, maar dat niemand van zijn medegevangenen en het bewakingspersoneel dat wilde geloven. Daarop had de geschokte radio-dj de

Emotie is een misleidende factor

politie gebeld en forensisch onderzoek wees uit dat zijn verhaal klopte. Dit voorval riep bij Verschuere de vraag op waarom de jongeman in eerste instantie niet werd geloofd en hoe zoiets voorkomen kon worden?

286 factoren

Bij een heterdaadje is besluitvorming eenvoudig, maar in zedenzaken is dat heel wat lastiger omdat het gaat om slechts twee personen met elk een ander verhaal. Hoe komt een officier van justitie, een rechter of een forensisch psycholoog tot een oordeel? Onderzoekers van de Universiteit Maastricht leerden van actoren in de justitiële keten, van bewakers op Schiphol tot aan rechters toe, dat zij zo'n veertig factoren lieten meewegen in hun inschatting of iemand zich verdacht gedroeg of de waarheid sprak. Forensisch psychologen spanden de kroon met maar liefst 286 factoren waarmee zij in hun beoordelingen rekening hielden. Dit getuigt van grote betrokkenheid maar deze psychologen lopen wel het risico ook niet ter zake doende of zelfs misleidende factoren mee te nemen die hun oordeel kunnen vertroebelen.

Welke factoren wel en welke niet

In zedenzaken gaat het vooral om de betrouwbaarheid van de verhalen van de betrokkenen. In de zaak Borsato achtte de officier het verhaal van het vermeende slachtoffer geloofwaardig omdat zij zowel tegen de politie als tegen haar moeder haar verhaal op zeer emotionele wijze had verteld. Emotie is echter een van de misleidende factoren. Bij onderzoek aan Harvard University werd proefpersonen gevraagd een verhaal te vertellen waarin zij door aliens waren ontvoerd, mishandeld en verkracht. Het bleek dat zij hierbij dezelfde uiterlijke en inwendige symptomen (hartslag, bloeddruk) van emoties vertoonden als Vietnamveteranen of verkeersslachtoffers die hun waargebeurde verhalen vertelden. Lichaamstaal en een 'authentieke indruk' zijn eveneens wetenschappelijk aangetoond onbruikbaar.

Wel van belang zijn consistentie, mate van gedetailleerdheid, en accuraatheid van het verhaal. Vertelde het vermeende slachtoffer van Borsato hetzelfde verhaal aan de politie als aan haar moeder? De verhalen van de vrouwen die Ali B. van seksueel misbruik beschuldigden waren consistent op het punt van de overrompeling door Ali B. Iemand die liegt zal proberen zijn of haar verhaal zo vaag mogelijk te houden om niet op onjuistheden betrappt te worden, terwijl wie de waarheid spreekt juist veel details zal beschrijven. Een proef met studenten op Roeterseiland wees uit dat zij beter in staat waren om het waarheidsgehalte van een verhaal te beoordelen als ze waren geïnstrueerd om te letten op de gedetailleerdheid ervan. En kloppen de verhalen met

andere gegevens of getuigenverklaringen? Consistentie, gedetailleerdheid en accuraatheid zijn zinvolle factoren.

Kop of munt

Ook risicotaxatie, toch een van de belangrijkste taken van een forensisch psycholoog, is lastig want mensen kunnen in de loop van de tijd veranderen – een nieuwe liefde, nieuwe baan, of juist verslaving en armoedeval – en dat maakt voorspellen of zij zullen terugvallen in criminaliteit moeilijk. Tot in de jaren zeventig was een taxatie niet veel meer dan een kwestie van kop of munt. Uit later onderzoek waarbij duizenden ex-gedetineerden werden gevolgd werden enkele factoren gedestilleerd die voorspellingen betrouwbaarder konden maken. ►

Bruno Verschuere. Foto: Agnes Schreiner

Zo bleken mannen vaker weer in de fout te gaan dan vrouwen, jongeren eerder dan ouderen, en speelden ook persoonlijkheidsstoornissen en alcohol- of drugsverslaving een rol.

Maar zelfs als alle relevante factoren zijn afgevinkt bestaat nog de kans dat op subtiele wijze onbewuste vooringenomenheden een rol blijven spelen. In de weken na de moord op advocaat Wiersum bleken Marokkaanse mannen vaak zwaarder gestraft te worden dan niet-Marokkaanse mannen terwijl ze niets met Taghi of zijn organisatie te maken hadden. Naast emoties en lichaamstaal kunnen ook factoren als latente etnische vooringenomenheid of empathie (“hij heeft toch spijt betuigd?”, “hij heeft zich bij de slachtoffers verontschuldigd”) het oordeel vertroebelen. Hoe dit te voorkomen?

Relevantie

Eén suggestie wordt geleverd door de werkwijze bij forensisch onderzoek. Daarbij krijgt de forensisch onderzoeker alleen een vingerafdruk of een DNA-staal aangereikt zonder verdere informatie over het geval en de omstandigheden waarin deze zijn aangetroffen. De onderzoeker moet alleen vaststellen of er sprake is van een match of niet. Bij forensisch-psychologisch onderzoek is dat niet zo eenvoudig omdat de data uit een heel dossier verzameld moeten worden, maar de volgorde

Maar wat als het verhaal ambigu is of strijdig met andere versies?

waarin deze data aan de onderzoeker worden gepresenteerd is wel degelijk van belang. De psycholoog zou alleen een verslag van het verhaal van de cliënt onder ogen moeten krijgen en dit beoordelen op consistentie, detail en accuraatheid. Voor de beoordeling van de waarachtigheid daarvan is een bloederige foto van de plaats delict niet relevant. Evenmin zou de onderzoeker bij het verhoor aanwezig moeten zijn, zodat irrelevante maar mogelijk storende criteria als emotie en lichaams-taal of etniciteit uitgesloten worden.

Drie-staps-methode van de CIA

Maar wat als het verhaal ambigu is of strijdig met andere versies? Ook hiervoor kan de forensisch psycholoog te rade gaan bij collega’s uit andere disciplines, zoals bij de inlichtingendienst CIA die vaak ook met verre van eenduidige situaties te maken hebben. Daar is een drie-staps-methode ontwikkeld, die begint met het opstellen van een aantal hypotheses die de situatie in kwestie zouden kunnen verklaren. Vervolgens wordt bezien of het beschikbare bewijsmateriaal helpt om een verschil te maken tussen de hypotheses en worden de data die geen verschil helpen maken geëlimineerd. Als er met het resterende materiaal nog geen hypothese kan worden gekozen wordt bezien welk bewijsmateriaal nog nodig is om tot een keuze te komen.

Hoe belangrijk het is met zoveel mogelijk hypotheses te beginnen werd onbedoeld gedemonstreerd door Griet Op de Beeck die in *De Wereld Draait Door* in 2017 vertelde wel 107 indicatoren te hebben gevonden die erop wezen dat zij door haar vader seksueel was misbruikt. Maar het overgrote deel van deze indicatoren passen ook op emotionele verwaarlozing, die de schrijfster zich in tegenstelling tot het seksueel misbruik nog goed kon herinneren. Had zij opengestaan voor de meest waarschijnlijke hypothese van emotionele verwaarlozing, dan had haar casus er wellicht heel anders uitgezien.

In zijn huidige onderzoek wil Verschuere deze drie-traps-methode verder ontwikkelen en liefst vereenvoudigen, want, zoals uit zijn betoog maar al te duidelijk werd, less is more. Dat gaat ook op voor de foutmarge van zijn methodes want die bedraagt nog zo’n 25%, bekende hij in antwoord op een vraag uit de zaal. Het muntje is weliswaar aan één kant verzwaard, maar de uitkomst van een toss blijft een gok. Er is nog veel werk aan de winkel.

Uw medewerking

Suggesties voor lezingen en excursies

De door het bestuur georganiseerde bijeenkomsten worden over het algemeen door onze leden gewaardeerd. Maar het is een hele klus om steeds iets leuks te vinden. Dat geldt in mindere mate voor de voordrachten omdat er nu eenmaal aan de universiteit meer mensen met een bijzonder verhaal verbonden zijn, dan dat er locaties zijn die een bezoek waard zijn. En er komen ook nog eens meer nieuwe mensen bij dan locaties. Maar ook de bron voor voordrachten is niet onuitputtelijk. Daarom zou het bestuur graag van onze leden onderwerpen horen voor voordrachten (en als men daar een naam bij heeft is dat helemaal mooi) en/of voorstellen voor een bezoek aan een bijzondere locatie of een bijzonder evenement. Schroom niet want er zijn ongetwijfeld dingen te bedenken waar wij nooit aan hebben gedacht. U kunt uw suggesties sturen naar senioren@uva.nl.

Steun de UvA-senioren

Zoals eerder aangekondigd heeft het bestuur besloten om in overleg met Alumnirelaties en Universiteitsfonds een mogelijkheid te creëren om aan de UvA-senioren te doneren. Als voormalig medewerker van de UvA maakt u deel uit van de UvA-senioren, een netwerk dat lezingen en excursies organiseert en via de *Uitdienstbode* wordt u op de hoogte gehouden van die activiteiten en zaken die betrekking hebben op oud-medewerkers. De UvA ondersteunt de UvA-senioren jaarlijks financieel voor deze activiteiten. Niet elk mooi initiatief past echter binnen het ontvangen budget. Met een donatie helpt u de UvA-senioren om een financiële buffer op te bouwen en daardoor net een beetje meer te doen: een extra excursie, een bijzondere spreker of een activiteit die normaal niet mogelijk zou zijn. Anders dan het jaarlijkse budget van de UvA, blijft geld dat via donaties wordt opgehaald behouden voor volgende jaren, zodat ook grotere of eenmalige initiatieven haalbaar worden. Elke bijdrage, groot of klein, wordt gewaardeerd en komt volledig ten goede aan de UvA-senioren. Maar het is absoluut geen verplichting, een bijdrage is vrijwillig en de hoogte van het bedrag ook. Wel of niet gedoneerd ieder is welkom en de activiteiten blijven gratis toegankelijk.

Namens het bestuur van de UvA-senioren,
Kees Piena, voorzitter

U kunt om te doneren gebruikmaken van onderstaande QR-code of overmaken via rekeningnummer: NL24ABNA0453215653 t.n.v. Stichting Amsterdams Universiteitsfonds.
LET OP: vermeld daarbij *donatie UvA-senioren*.

Agenda

- 21 oktober**
Voordracht Floribert Baudet, bijzonder hoogleraar Militaire geschiedenis
- 18 november**
Voordracht Willem F. Korthals Altes, Nederlandse kolonisten in Amerika en de Liga der Irokezen
- 16 december**
Kerstlunch in Arti et Amicitiae

Concert Sweelinckorkest

Echo's

In juni verzorgt het UvA-Orkest J.Pzn Sweelinck elk jaar zijn voorjaarsconcerten, met doorgaans drie uitvoeringen. Dit jaar hadden ze plaats in De Duif (5 juni), de Singelkerk (speciaal voor de UvA-seniorren op 7 juni) en het Concertgebouw (9 juni) en stonden onder leiding van Jurjen Hempel, sinds vorig jaar als dirigent verbonden aan ons studentenorkest. Uw recensent mocht bij het laatste concert aanwezig zijn en de muzikale prestaties van de studenten vanaf de eerste rij van het frontbalkon aanschouwen.

Verslag: Willem F. Korthals Altes

Dat je een orkest kunt *zien* spelen, is een faciliteit waarvan je het belang niet mag onderschatten. In de enerverende stukken die dit keer op het programma stonden, viel visueel zoveel te beleven dat je je alleen al met je ogen onmogelijk kon vervelen. Sofie van Wezel, voorzitter van het orkest, die ook het publiek in de Grote Zaal verwelkomde, had de gasten van het College van Bestuur voorafgaand aan het concert geadviseerd na de pauze met de ogen dicht naar de heerlijke melodieën van Tsjaikovsky te luisteren. Ik ben blij dat ik deze raad naast mij heb neergelegd en mijn ogen heb opengehouden. Maar ik loop op de feiten vooruit.

Wereldpremière

‘Echo’ was dit keer het thema van de concertserie. Dat uitte zich niet in de muziek zelf – de ‘echo-aria’ uit Bachs *Weihnachtsoratorium*, bijvoorbeeld, stond niet op het programma. Echo's manifesteerden zich vooral in het feit dat de componisten van het concert in de uitgevoerde werken in sommige opzichten op elkaar reageerden. Die composities waren in historische volgorde de *Vijfde Symfonie* van Pjotr Iljitsj Tsjaikovsky (1840-1893), het ballet *Le Baiser de la Fée* van Igor Stravinsky (1882-1971) en *Fragmenten* van Primo

Ish-Hurwitz (geb. 2001). Zo kun je in Stravinsky's *Kus van de Fee* melodieën van Tsjaikovsky herkennen en heeft Ish-Hurwitz zich op zijn beurt door, onder meer, Stravinsky laten inspireren. Om dat te kunnen herkennen moest je overigens wel een geheugenkronkel maken, want de werken werden tegen de chronologie in ten gehore gebracht.

Het concert begon dus met *Fragmenten*. Wie de programmaboekjes van de afgelopen jaren goed heeft bestudeerd, zal weten dat Ish-Hurwitz tot vorig jaar nog als cellist deel uitmaakte van het orkest. Maar componeren is zijn hoofdbezigheid en zijn talent wordt inmiddels erkend. Zo mocht hij onlangs deelnemen aan een project van het Koninklijk Concertgebouworkest voor jonge componisten. In het kader daarvan schreef hij *Fragmenten*. Het Sweelinckorkest zorgde met de uitvoeringen in juni dus voor een wereldpremière.

Met dit werk zoekt de jonge componist doelbewust de randen van het symfonische repertoire op. Zo komen daarin allerlei werelden samen: de ritmes en klanken van Stravinsky, maar ook de directheid en de groove van de bigbandtraditie. Alle instrumentengroepen van het orkest kunnen zich daarin manifesteren en daarvan maakten ze dankbaar gebruik. De soms lastige ritmes en de lichtvoetigheid van de muziek kwamen volledig tot hun recht. Het publiek beloonde orkest en componist terecht met een luid en van toejuichingen vergezeld applaus.

Le Baiser de la Fée is gebaseerd op het sprookje *Ijsjonkvrouw* van Hans-Christian Andersen. Het werk is voor Stravinsky verrassend melodisch en heeft daardoor een heel ander karakter dan bijvoorbeeld zijn destijds geruchtmakende ballet *Le Sacre du Printemps*, dat vol dwingende ritmes zit. Als ballet is het ook veel lichtvoetiger. De ritmes zijn vanzelfsprekend herkenbaar, maar ze worden nauwelijks door het slagwerk geaccentueerd. Ook daardoor komen de voor een deel door Tsjaikovsky geïnspireerde melodieën goed uit de verf. Het Sweelinckorkest wist met dit alles op voorbeeldige wijze om te gaan. Dirigent Jurjen Hempel beloonde de fraaie solorollen van cello, klarinet en harp terecht met extra aandacht bij het ook hier enthousiaste applaus.

Ogen dicht?

Na de pauze had ik volgens de orkestvoorzitter mijn ogen moeten sluiten om naar de lieflijke melodieën

van Tsjaikovsky te luisteren. Dat zou bij veel van zijn werken een begrijpelijk advies zijn geweest. Maar zijn vijfde symfonie is vooral somber en donker. Dat begint al met de inzet, een soort begrafenis mars waaraan uitsluitend laaggestemde instrumenten meedoen, zoals de basklarinet, de celli en de contrabassen. En zelfs als de violen inzetten en het *andante* in het *allegro con anima* overgaat, blijven de onderste registers dominant. Het noodlot spookt door deze symfonie. Alleen het derde deel, een wals, heeft een wat opgewekter karakter. Maar ook dat is geen scherzo zoals we van Felix Mendelssohn-Bartholdy gewend zijn. Het slot-

deel, dat als *andante maestoso* begint, lijkt zich enigszins aan het noodlot te onttrekken, maar nog steeds overheersen de zware tonen. Kortom, ook na de pauze bestond alle reden de ogen wijd open te houden en ook visueel te genieten van de prachtige tonen die Tsjaikovsky het Sweelinckorkest laat spelen.

Duidelijk is eens te meer dat het orkest een meesterzet heeft gedaan door Jurjen Hempel als dirigent aan te trekken. Onder hem hoeft geen brug te ver en geen compositie te hoog gegrepen te zijn. Dat belooft veel voor het 150-jarig bestaan van het orkest in 2028. ◀

UvA-Orkest J.Pzn Sweelinck in de Singelkerk, 7 juni 2026. Inzet: Gedi van Schriek in gesprek met componist Primo Ish-Hurwitz. Foto's: Agnes Schreiner

UvA-Erfgoed

Olifanten- en andere formaten

In 2007 werden de belangrijkste collecties van de UvA samengevoegd op de Oude Turfmarkt naast het Allard Pierson Museum. Dat werd gevierd met de openingstentoonstelling *Amsterdam in de wereld – De wereld in Amsterdam*, waarvan de opening werd verzorgd door koningin Beatrix. Eén van de thema's van de tentoonstelling was 'grootst en kleinst', waarmee het grootste boek uit de collectie van de UvA kon worden gepresenteerd. Het ging om een band van *Description de l'Égypte, ou recueil des observations et des recherches qui ont été fait en Égypte pendant l'expédition de l'Armée française*. 23 dln. Parijs 1809-1828.

Tekst: Marian Schilder

Vanwege het zogenoemde olifantenformaat: circa 110 cm hoog, kon het werk niet worden opengeslagen, je keek slechts tegen een wat sleetse roodlinnen omslag aan. Maar toch: intrigerend. Zou er meer te vinden zijn over het ontstaan, meer context? En hoe was het werk bij de UvA terechtgekomen? *Description* is de weerslag van een militaire expeditie in Egypte tussen 1798 en 1801 onder leiding van – toen nog – generaal Napoleon Bonaparte. Naast een leger van circa 34.000 militairen bestond de expeditie uit een gezelschap van 167 *savants*, uiterst getalenteerde, veelal jonge, civiele ingenieurs, cartografen, wiskundigen, natuuronderzoekers, oriëntalisten, medici en kunstenaars. Napoleon had deze 'verlichte', empirisch ingestelde mannen nodig om Egypte in kaart te brengen met het oog op eventuele kolonisatie en lucratieve handel. Hij droomde van Egypte als centrum en scharnierpunt van internationale handel op India, ten koste van de Engelsen.

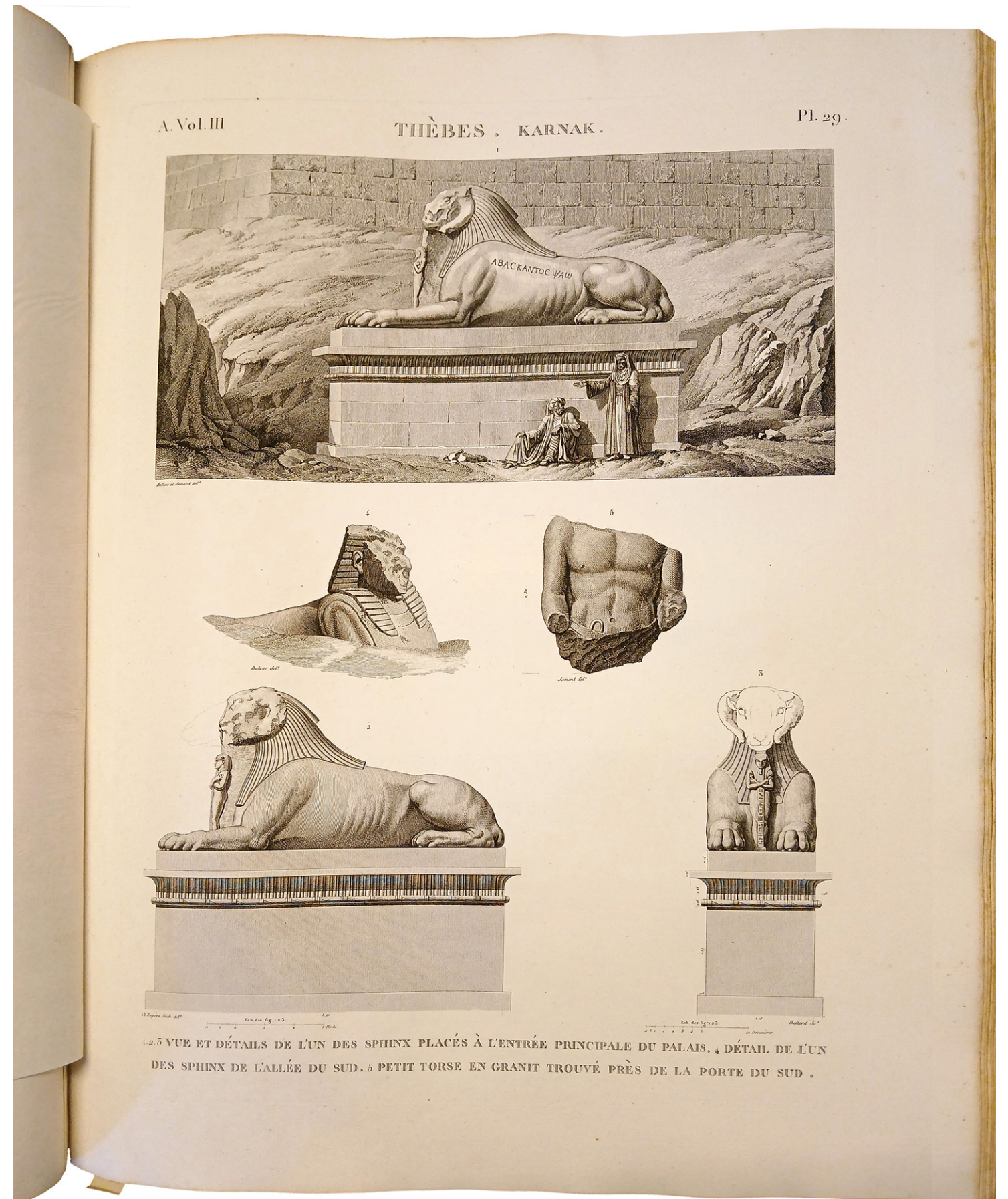
Berichtenverkeer

In militair opzicht is deze expeditie mislukt. Ook voor de *savants* was het geen makkelijke onderneming. De geheime voorbereidingen voor de tocht over zee vormden een logistieke uitdaging. Bij Egypte aangekomen wachtte een verwoestende zeeslag met de Engelsen, waarbij vrijwel al het instrumentarium de lucht invloog. Het gebouw waar de *savants* verbleven werd doelwit van een opstand van de bevolking. Er vielen doden, gewonden en ziektes braken uit. En dan de warmte in de woestijn, boven de 30° C. Bovendien werden de Fransen door de Engelse vloot afgesloten van de buitenwereld. Ook het berichtenverkeer werd door de Engelsen verstoord.

Dat kwam Napoleon goed uit. Al in oktober 1799 was hij zonder leger teruggekeerd in Frankrijk en pleegde een staatsgreep. Terwijl bulletins en andere uitgaven van de *savants* over de ontdekking van gigantische monumenten langs de Nijl bij het Franse publiek enorm tot de verbeelding spraken, kon Napoleon zijn nederlaag in Egypte verder maskeren door in 1802 aan de *savants* opdracht te geven tot een uitgave van hun bevindingen. De *égyptiens*, zoals de *savants* in het vervolg werden genoemd, beijverden zich om er een verantwoorde publicatie van te maken en namen hun redactiewerk zeer serieus.

Super-de-luxe of wetenschappelijk?

Napoleon bemoeide zich hoogstpersoonlijk met de uitgave: een actuele kaart van Egypte mocht van hem, ondanks hevig aandringen van de redactie, niet worden opgenomen. Het lijkt het erop dat Napoleon een toekomstige rol voor zichzelf in Egypte openhield. ▶

Alles werd tijdens redactievergaderingen minutieus bediscussieerd, ook de tekeningen. Hier details van een sfinx en een kleine torso, aangetroffen in Karnak bij Thebe. De tekeningen zijn van de hand van Balzac, Jomard en Lepère, graveur was Baltard. Plaat 29 uit C.L.F. Panckoucke, *Description de l'Égypte, Antiquités. Tome troisième*, 1822. Foto: Marian Schilder

Deze dadelpalm is in Egypte waargenomen en weergegeven door Henri-Joseph Redouté (1766-1852). De afbeelding is verschenen in de uitgave van Panckoucke, *Tome deuxième (bis)*, 1826. De naam Delile verwijst naar redactielid en botanicus Alire Raffeneau-Delile. Foto: Marian Schilder

Hij kwam met het voorstel om er een super-de-luxe uitgave van te maken, in marokijn gebonden, maar dat zagen de *égyptiens* niet zitten – het ging immers om wetenschap. Wegens overschrijding van deadlines dreigde Napoleon de financiering stop te zetten. Ondanks dat de redactie in de politiek roerige periode tussen 1802 en 1815 te maken kreeg met machtswisselingen en wisselende opdrachtgevers (Napoleon als Eerste Consul en keizer tot 1814, de Bourbons met koning Lodewijk XVIII, Napoleon tijdens de Honderd Dagen tot zijn nederlaag bij Waterloo in 1815 en daarna weer koning Lodewijk XVIII), werkte ze onversaagd door. Wel besloot ze het werk in afleveringen uit te brengen. Het eerste deel kwam uit in 1809. Pas 27 jaar na de opdracht kon het project worden afgesloten.

De uitgave bevat ongeveer 3.000 afbeeldingen, die in zo'n duizend bladen zijn opgenomen, deels op dat indrukwekkend grote formaat. In afzonderlijke, minder volumineuze banden werden de beschrijvingen en de zogenaamde *mémoires* opgenomen. In 1994 heeft Uitgeverij Taschen overigens alle afbeeldingen op verkleind formaat uitgegeven, voorzien van een handige inhoudsopgave (2e druk 2002). In overeenstemming met de uiteenlopende doelen van het samengestelde team *savants* gaat het niet alleen om 'antiquiteiten' – met 525 platen van monumenten, inscripties, beelden en overige oudheden – maar ook om het contemporaine Egypte, met circa 250 platen met plattegronden en afbeeldingen van strategisch belang zoals havens, kanalen, versterkingen, militaire kampementen van de Fransen, evenals paleizen, tuinen, huizen, moskeeën, mensen in klederdracht, een enkel portret en gebruiksvoorwerpen. Daarnaast komt 'natuurlijke historie' uitgebreid aan de orde, onderverdeeld in zoölogie (170 platen), met gewervelden, en de daaronder ressorterende afbeeldingen van zoogdieren, vogels, reptielen en vissen uit de Nijl, en ongewervelden met reeksen afbeeldingen van insecten en schelpen, in botanie (61 platen) en in mineralogie (14 platen). Het werk wordt qua opzet en uitvoering wel vergeleken met de *Encyclopédie* van Diderot en d'Alembert.

Olifantenformaat

De eerste editie, verschenen in een oplage van duizend, kende niet alleen een lange productietijd in meerdere delen, maar ze was door het deels grote formaat onhanteerbaar en ook duur. Omdat de olifantenformaten bij de Universiteitsbibliotheek zijn voorzien van een

De uitgave bevat ongeveer 3.000 afbeeldingen

stempel van de Bibliotheek van de Stichting Allard Pierson, zouden ze afkomstig kunnen zijn uit de Bibliotheek van Jan Six VII (1857-1926), van 1896 tot 1926 hoogleraar Esthetica en kunstgeschiedenis aan onze universiteit. Ongetwijfeld waren de afbeeldingen en beschrijvingen van Egyptische oudheden motivatie voor de verwerving. Deze uitgave was niet in de online catalogus te vinden en of deze editie compleet is? Dit zijn dus de grootste boeken in de UvA-collectie. Vanwege het risico op breuk mag dit olifantenformaat tegenwoordig alleen worden geopend door twee behoudswerkers. De onhanteerbaarheid was voor uitgever Charles Louis Fleury Panckoucke (1780-1844) destijds de reden om (zelfs met koninklijke goedkeuring) een aparte tweede editie uit te brengen, die vrijwel tegelijkertijd met de laatste aflevering van de eerste editie uitkwam. Grootste verschillen: ze was een slag kleiner (69,5 x 53 cm) en bevatte meer banden (37 vergeleken met 26 van de eerste editie). Op Wikipedia zijn de uitgaven van beide edities chronologisch en inhoudelijk voorbeeldig weergegeven. Voor de afbeeldingen maakte Panckoucke van dezelfde gravureplaten gebruik. Daardoor werden oorspronkelijke afbeeldingen van bijna 130 cm breed (niet alle gravureplaten waren zo groot) in tweeën gevouwen om in de band te passen. Van deze tweede editie blijkt de UB wel drie sets te hebben: één in de Artis Bibliotheek, één op het IWO en één in het depot van het Allard Pierson op de Oude Turfmarkt. Aannemelijk is dat de Panckoucke-editie in de Artis Bibliotheek is aangeschaft door haar eerste directeur, Gerardus Frederik Westerman (1807-1890). Voor de Artis Bibliotheek was het belang natuurlijk het onderdeel natuurlijke historie met de fraaie afbeeldingen van het Egyptische dierenrijk. ◀

Met dank aan Jacques van Velthoven en medewerkers en oud-collega's van het Allard Pierson

In gesprek met René van Beek, oud-conservator van het Allard Pierson

Een droombaan voor het leven

Het museumcafé van het Allard Pierson is een verborgen parel in het drukke centrum van Amsterdam met een prachtig uitzicht over de Oude Turfmarkt en de perfecte locatie voor een gesprek met de recent gepensioneerd museumconservator René van Beek. Waar nu het café is, was voor de verbouwing in 2019 een statige tentoonstellingszaal volgestouwd met Egyptische oudheden. René en ik kennen elkaar van de studie Kunstgeschiedenis en archeologie aan de UvA.

Interview: Marijke de Groot

Je begon met de studie Kunstgeschiedenis en archeologie in 1980 in tijden van economische crisis en de arbeidsmarkt in de kunstsector zag er niet rooskleurig uit. Maakte jij je daar weleens bezorgd over?

“Nee, totaal niet! Ik had eerst een paar jaar medicijnen gestudeerd, maar dat ging moeizaam en die studie bleek niets voor mij, en toen besloot ik van mijn hobby mijn werk te maken. Die interesse in kunst en kunstgeschiedenis heb ik van huis uit meegekregen en mijn ouders vonden het zelfs een verademing dat die moeizame medische studie gestaakt werd. Bij het eerste hoorcollege Klassieke archeologie over de bronstijd in het Middellandse Zeegebied liet docent Joost Crouwel een plaatje zien van Knossos met de opmerking: ‘ik wou dat ik daar was’ en toen wist ik dat ik een goede keuze had gemaakt. Dit was blijkbaar een vakgebied waarin je je zowel fysiek als in je hoofd kon verplaatsen en dat sprak me enorm aan.”

Zijn colleges herinner ik me ook nog. Evenals de meeslepende hoorcolleges van Jaap Hemelrijk. Hij was toen hoogleraar Archeologie en directeur van het Allard Pierson Museum zoals het in die tijd nog voluit heette. Hij is heel belangrijk geweest voor je levensloop en carrière, was dat al zo tijdens je studie?

“Oh ja! Hij was voor studenten een enorme inspirator alleen al omdat hij zó beeldend en enthousiast kon vertellen. De afscheidsbundel die hij in 1986 kreeg heette niet voor niets Enthousiasmos. Ik ben onder zijn leiding op excursie geweest in Turkije en later mede door zijn inspanningen gaan opgraven aan de westkust van Turkije. In het Allard Pierson Museum kwam een baan vrij van ongeveer tien uur per week als conservator omdat museumconservator Robert Lunsingh Scheurleer werd aangesteld als docent Museologie bij Culturele studies. Er kwamen veel sollicitanten op af maar tot mijn geluk werd ik aangenomen. Dat is meer dan 36 jaar geleden en het baantje resulteerde in een vaste aanstelling van uiteindelijk dertig uur als conservator Klassieke collecties met een speciale verantwoordelijkheid voor de afdeling Romeins, Etruskisch en de gipscollecties.” ▶

**Een antieke vaas
beheer je anders dan
een atlas van Blaeu**

◀ Glazen wijnkan, 300-350 n. Chr. Rijnland. H. 30,4 cm.
Collectie Allard Pierson. Foto: Tom Haartsen

René van Beek naast een vitrine van de tentoonstelling *Van Glas* in het Allard Pierson. Foto: Maarten van Haaff

Zoals iedereen die zo lang bij de UvA werkzaam is geweest, heb je reorganisaties en grote veranderingen meegemaakt. Hoe was de situatie van het museum toen je er als conservator begon?

“Het museum verkeerde in de jaren tachtig in een lastige situatie omdat de financiering zo ingewikkeld was. Het voortbestaan heeft soms aan een zijden draadje gehangen. Een belangrijke verandering kwam toen het museum in 2005 niet meer onder de Faculteit der Geesteswetenschappen viel maar onder de Centrale Diensten, onder de UB. De grootste reorganisatie was die van 2019, toen alle universitaire erfgoedcollecties bij elkaar zijn gevoegd onder de naam Allard Pierson, waardoor, om maar wat te noemen, ook de kaarten-collectie of de Artiscollectie samen met de archeologische collecties onder het beheer van één organisatie kwam. Een ingewikkeld plan want daarmee voeg je appels en peren samen. Een antieke vaas beheer je anders dan een atlas van Blaeu. Er zijn inmiddels bijna duizend deelcollecties! Een andere grote verandering was de toenemende aandacht op het gebied van herkomstonderzoek naar de archeologische museum-

collectie. Het levert bijzonder lastige kwesties op wanneer objecten illegaal opgegraven en verhandeld blijken te zijn; want die horen niet in de collectie thuis. Daar is nu een aparte archeoloog voor aangenomen en daarmee is Allard Pierson een voortrekker in het herkomstonderzoek. Dat is een belangrijke ontwikkeling. Zo is bijvoorbeeld een aantal archeologische voorwerpen dat illegaal was opgedoken bij de kust van Sicilië bij de voorbereiding van de Siciliëtentoonstelling in 2015 onderzocht en vervolgens overgedragen aan Italië.”

Als museumconservator was je focus gericht op de collectie, met unieke objecten in een unieke setting. Hoe merkte je dat je aan een universiteit werkte?

“We hebben altijd met studenten gewerkt die deel uitmaakten van een universitair onderwijsprogramma dat zich gedeeltelijk ook afspeelde binnen het museum, waar ik zelf als student ervaren had hoe belangrijk het was om ervaring op te doen met originele objecten uit de oudheid. Vanuit het museum onderhielden we nauwe relaties met verschillende vakgroepen. Zo ben ik begin jaren negentig ook weer Robert Lunsingh

Scheurleer opgevolgd als docent Museologie bij Culturele studies en ik heb onderwijs bij de archeologen gegeven. Ik gaf colleges en werkgroepen, begeleidde stages en scripties. Het geven van onderwijs heb ik altijd als een enorme meerwaarde ervaren, evenals de gesprekken met studenten en collega-wetenschappers. De museumcollectie is echt een universiteitscollectie en die verbinding met de universiteit moet je koesteren. Ik viel als conservator zelf niet onder het wetenschappelijk personeel, maar onder het OBP, en ondersteunend beheerspersoneel werd niet geacht onderzoek in werktijd te doen. De tentoonstellingen waaraan ik werkte, hadden brede thema's zoals *Eten en drinken in de Oudheid*, *Mythen, Mensen en muziek*, *Marmer in beeld*, *Antieke scheepvaart*. Zo'n tentoonstelling kost soms twee jaar aan voorbereiding en het onderzoek gebeurde vaak in de avonduren.”

Kwamen er ook vervalsingen op je pad?

“Ja zeker! Op het wekelijks spreekuur waar elke bezoeker kon binnenlopen, heb ik veel valse of dubieuze objecten langs zien komen. Ik vind dat je als conservator ook maatschappelijk gezien een rol hebt om voorwerpen te beoordelen. Je moet alleen een oordeel geven; een inhoudelijk advies, geen taxatie doen. De meeste objecten waar mensen mee langskomen zijn trouwens niet origineel. Het is erg leerzaam om te doen en het maakt het werk ook levendig en afwisselend. Geen dag is hetzelfde. Maar zoals al gezegd er is vaak te weinig tijd om diepgaand wetenschappelijk onderzoek te doen.”

Heb je zelf verzameld?

“Nee beslist niet, als conservator word je niet geacht te verzamelen in je eigen vakgebied, daarvoor heb ik ooit zelfs een verklaring moeten ondertekenen. Ik heb wel wat oud glas thuis, maar dat komt uit de collectie van mijn ouders. Zelf heb ik nooit de behoefte gehad om te verzamelen, dus dat was wel zo rustig.”

Uit de lezing die je onlangs in 'De week van de Klassieken' gaf over de tentoonstelling 'Van glas gemaakt in de oudheid', die ook je afscheidstentoonstelling is, spatte je enthousiasme ervan af. Was je al lang gefascineerd door de geschiedenis van glas?

“In 2001 heb ik mijn eerste tentoonstelling over Romeins glas gemaakt, ik heb toen veel onderzoek gedaan naar privécollecties in Nederland. Het was heel leuk en leerzaam om die particuliere verzamelaars te ontmoeten.

Geen dag is hetzelfde

Die relatie met verzamelaars gaat ver terug, tot bankier C.W. Lunsingh Scheurleer, de grootvader van de al eerder genoemde Robert (oud-conservator en oud-directeur van het Allard Pierson), die oudheden verzamelde waaronder Romeins glas. Na zijn faillissement verkocht hij zijn collectie aan de UvA waarmee in 1934 de basis van de Allard Pierson Museum collectie werd gevormd. Na die tentoonstelling uit 2001 is de belangstelling voor Romeins glas alleen maar groter geworden, ook op onderzoeksgebied. Als voorbereiding op de huidige tentoonstelling hebben we een oproep gedaan om natuurwetenschappelijke technieken los te laten op objecten uit de oudheid. De TU Delft heeft dat opgepakt evenals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Zo konden we nieuwe technieken toepassen en werd er voor het eerst in Nederland antiek glas in een kernreactor geplaatst. Door het verval van de radioactieve straling te meten kun je precies bepalen welke elementen in het glas zitten. Het was in het begin wel wat onwennig hoor om archeologisch glas in een kernreactor te stoppen. Zo'n samenwerkingsverband in een netwerk voor erfgoedwetenschap is heel belangrijk. Dat samenwerkingsproces is heel precies beschreven en heeft veel resultaat gehad en ook z'n weg gevonden in een publicatie bij de glastentoonstelling. En wat mij betreft gaat mijn eigen onderzoek naar glas gelukkig gewoon door; ik kan het glas niet laten liggen.”

Het lijkt inmiddels of René een beetje haast heeft om het interview af te ronden en inderdaad: hij moet naar zijn bureau om te werken aan een artikel dat deel uitmaakt van een bundel uitgegeven ter gelegenheid van een dit jaar te houden symposium. Dat zijn vrouw laatst vriendelijk informeerde wanneer dat pensioen nou gaat beginnen, begrijp ik nu wel. Die droombaan van René is er een voor het leven. ◀

De tentoonstelling *Van Glas, gemaakt in de oudheid* is wegens succes verlengd en nog te zien tot 1 november.

Achter het AMC

Veel UvA-studenten van vandaag zullen later met gemengde gevoelens terugdenken aan dat bunkerachtige gebouw achter het AMC: het IWO. In dat gebouw moesten ze immers, na een reis met de metro naar de rand van de stad, tentamen doen. Die functie is echter van vrij recente datum.

Tekst: Nol Verhagen

De geschiedenis van het IWO, afkorting van Instituten voor Wetenschappelijk Onderzoek, begint enkele decennia eerder, toen in Amsterdam Zuid-Oost, in de Bullewijk, een enorm academisch ziekenhuis werd gebouwd, ter vervanging van de oude ziekenhuisgebouwen in de Amsterdamse binnenstad. We schrijven begin jaren tachtig van de twintigste eeuw.

Nu er toch op grote schaal gebouwd werd, deed zich de gelegenheid voor om nog een andere voorziening te treffen, of eigenlijk twee: een onderkomen voor enkele wetenschappelijke instituten van de KNAW en een centraal magazijn voor de Nederlandse universiteitsbibliotheken. Die KNAW-instituten waren het Nederlands Instituut voor Hersenonderzoek en het Inter-universitair Oogheelkundig Instituut. Zij vonden

Het tijdperk van op papier gedrukte informatie

onderdak in de rechtere vleugel van het tweelinggebouw dat achter het AMC verrees en dat ondanks zijn forse dimensies in het niet valt bij dat kolossale ziekenhuis.

De linkervleugel was bestemd voor een boekendepot, met dien verstande dat de begane grond werd ingericht voor de proefdiervverblijven van het academisch ziekenhuis. Daarboven werden, voor rekening van het Rijk, twee verdiepingen ingericht als boekenmagazijn. Met vooruitziende blik werd deze vleugel zo ontworpen dat er later nog twee verdiepingen op gezet zouden kunnen worden. Daarom stak de liftkoker een flink stuk boven het gebouw uit.

Voor gemeenschappelijk gebruik

Het oorspronkelijke idee was dat de eerste verdieping gebruikt zou worden voor de magazijncollectie van de UvA, die zich op diverse locaties verspreid over de stad bevond, in gebouwen die meestal niet geoutilleerd waren voor een adequate opslag van boeken. De tweede verdieping was bedoeld voor gemeenschappelijk gebruik door alle Nederlandse universiteitsbibliotheken – daardoor zou worden voorkomen dat die elk hun eigen relatief kleine en dus kostbare voorziening zouden moeten treffen. Het is mij niet bekend welke capaciteitsberekeningen aan dit plan ten grondslag lagen. Hoewel de twee verdiepingen ruim bemeten waren, kon er zelfs bij gebruikmaking van zogenoemde compactus-kasten toch niet meer dan ca 40.000 strekkende meter plankruimte per verdieping gerealiseerd worden. Zoals we zullen zien was dat niet eens toereikend voor het boekenbezit van de UvA.

Bedenk dat we nog in het tijdperk van op papier gedrukte informatie leefden. De beschikbaarheid van informatie was voor wetenschappers toen net zo belangrijk als nu. Alleen had je daarvoor niet genoeg aan een

Boekendepot 2022. Foto: Monique Kooijmans

computer of een laptop, maar kwam er een hele bibliotheek aan te pas, liefst in de onmiddellijke omgeving van je werkplek. Overal waar wetenschappers werkten was er dus ook een meer of minder omvangrijke bibliotheek. Aangezien de wetenschappers zowel in Amsterdam als elders in het land over de stad verspreid waren gehuisvest in afzonderlijke instituten, waren er per universiteit ook tientallen, zo niet honderden afzonderlijke bibliotheken en bibliotheekjes, allemaal met hun eigen hoofd. Als boeken en tijdschriften niet in open opstelling beschikbaar waren, was dat een grote handicap. Boeken werden pas in gesloten opstelling geplaatst als het echt niet anders kon, en dan het liefst nog op zo kort mogelijke afstand.

Het hoeft niet te verwonderen dat de andere universiteiten niet stonden te springen om een deel van hun collectie ver weg in een landelijk depot te plaatsen. Het gevolg was dat de tweede verdieping van het boekendepot leeg bleef – op het patiëntenarchief van

het AMC na, dat op de tweede verdieping was ondergebracht en dat daar wel een kwart van de ruimte in beslag nam. Intussen was de diaspora van magazijnen en magazijntjes van de UBA nog steeds niet helemaal voorbij. Dus toen de tweede verdieping maar leeg bleef staan trokken mijn voorgangers Ernst Braches en Frans Amende de stoute schoenen aan en kraakten ze de tweede verdieping. Voor zover ik weet heeft daar nooit een haan naar gekraaid.

Heel veel instituutsbibliotheken

Dit was de situatie die ik aantrof toen ik in 1997 het roer overnam van mijn voorganger Norbert van den Berg. Van den Berg had al een begin gemaakt met ‘opruimen en saneren’ en was bovendien begonnen de banden tussen de centrale UB en de faculteitsbibliotheken aan te halen.

Van den Berg liet bovendien vanaf het begin van de jaren negentig iedere twee jaar de lengte van de ►

Het internet is één grote bron van serendipiteit

totale bibliotheekcollectie van de UvA opmeten en ik ben daar na 1997 mee doorgegaan. De ontwikkeling was vrij constant: de collectie groeide met 1000 strekkende meter per jaar, met name bij de Faculteit der Letteren, en doordat er in de stad vrijwel geen ruimte meer was kwam die groei via ingewikkelde schuifoperaties bijna onverkort in het IWO terecht. Om een idee te geven: de totale omvang van de collectie bedroeg rond het jaar 2000 ongeveer 120 km, waarvan 80 km op het IWO stond en 40 km in open opstelling in de faculteitsbibliotheken. Daarvan stond 20 km op de diverse locaties van de Faculteit der Geesteswetenschappen.

Lang verhaal kort

Het aantal (sub)faculteiten werd drastisch ingekrompen, de universiteit concentreerde zich op een viertal campussen: AMC, Science Park, Roeterseiland en Binnenstad, en ook het aantal bibliotheekvestigingen nam zeer aanzienlijk af. Bovendien werden de banden tussen de UB en de faculteitsbibliotheken nog verder aangehaald, zozeer zelfs dat een aantal faculteitsbibliotheken, te beginnen met die van de Faculteit der Geesteswetenschappen (Letteren, Theologie en Wijsbegeerte) opgingen in de UB-organisatie. Dit alles tegen de achtergrond van een vanaf 1997 zeer snel opkomende digitalisering van de wetenschappelijke informatievoorziening, vooral van de tijdschriften en de bibliografische naslagwerken, waardoor in heel korte tijd grote delen van de papieren collecties obsoleet werden. Dit leidde vanzelfsprekend tot grootschalige sanering van de faculteitsbibliotheken, wat weer ruimte schiep voor de toenemende behoefte aan werkplekken voor studenten. Er werd aanvankelijk met name door de medewerkers van de Faculteit der Geesteswetenschappen geklaagd over de teloorgang van het veel bezongen maar weinig concrete fenomeen ‘serendipiteit’ (kort gezegd: je zoekt het een maar vindt quasi toevallig het ander). Maar ze kwamen

er snel achter dat het internet één grote bron van serendipiteit is.

Een derde verdieping voor de UB

Deze ontwikkelingen hadden een toenemende druk op de capaciteit van het centrale boekendepot in het IWO tot gevolg. Er was dringend een derde verdieping nodig. Dat leek ingewikkeld, maar pakte uiteindelijk uit als een eenvoudige opgave. Dat kwam vooral doordat de universiteit nog een ander langslappend probleem had: het gebrek aan tentamenzalen met voldoende capaciteit voor enkele honderden studenten. De behoefte daaraan nam alleen maar toe door de massale toeloop naar opleidingen als Rechten, Psychologie en Economie. De universiteit was daarom jarenlang voortdurend op zoek naar geschikte locaties, zoals bijvoorbeeld de Jaap Edenhal. Ook werden tentamens gehouden in opblaasbare hallen, wat tot veel klachten over gebrekkige klimaatbeheersing leidde. Dus uiteindelijk ging vrij snel de kogel door de kerk: op het IWO werden twee nieuwe verdiepingen gebouwd, een voor de bibliotheek (vierde bouwlaag) en een voor de tentamenzalen (vijfde bouwlaag). Hoewel studenten (en docenten/surveillanten) wel mopperen over de afgelegen locatie en de lange reis ernaartoe, denk ik dat de UvA beschikt over de mooiste en best geoutilleerde tentamenzalen van Nederland – een vergelijkend warenonderzoek heeft niet plaatsgevonden.

Tot slot

De UB kreeg zo de beschikking over voldoende ruimte om nieuw verworven collecties onderdak te bieden, zoals de zeer omvangrijke en gevarieerde collectie van het Theater Instituut Nederland. Ik zal u niet vermoeien met de perikelen waar dat nog mee gepaard ging, mede als gevolg van het onnavolgbare beleid van de UvA op het gebied van de huisvestingslasten.

Het proces van autonome groei van de bibliotheekcollectie is inmiddels tot staan gebracht en zelfs omgekeerd. Waar ‘in mijn tijd’ de collectie van de UvA nog circa 120 km boekenplank in beslag nam, is dat als ik het wel heb nu nog maar 90 km. Daarvan staat het leeuwendeel in het IWO en bij Bijzondere Collecties aan de Oude Turfmarkt. En zelfs de collectie-in-open-opstelling van de Faculteit der Geesteswetenschappen is in de onlangs geopende nieuwe UB op het Binnen-gasthuisterrein geslonken tot zo’n 5 km! ◀

Drainage bij de aanvang van de bouw van het Science Park. Foto: John Kleinen, 1974

Drooghouden

De opdracht om foto's te maken van plekken van de UvA-instituten die naar de Watergraafsmeer zouden verhuizen en van de polder zelf, kwam in 1974 van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (nu Onderwijs, Cultuur en Wetenschap).

Ik werkte in die tijd voor *Folia* en voor *Poorter*. De opnames waren bedoeld voor het blad *Uitleg* van het ministerie. De foto's, zoals deze foto van het bouwterrein in de Watergraafsmeer, zijn later in het Spaarnestad Photo-archief gekomen. Deels zijn ze ook

opgenomen in de Collectie Folia Civitatis van de UvA.

Foto en tekst: John Kleinen

Science Park

Het ontbrekende voetpad

Waar eens, aan de rand van Amsterdam, een landelijk stukje lag met een aantal boerderijen en vele volkstuintjes, is nu het Science Park verzezen. De ingrepen in dit gebied brachten veel transitiepijnen met zich mee; het achterwege blijven van een voetpad was er één van.

Tekst: Anthony van Inge

Rond 1938/1939 werd de Kruislaanspoorbrug, zoals de tunnel officieel heet, aangelegd. Ondanks de uitsparingen die hier en daar in de overbrugging waren aangebracht, bleef het een donkere tunnel. Destijds vormde het verkeer nauwelijks een belasting voor de onderdoorgang en het kleine polderweggetje, genaamd Kruislaan, dat de tunnel met de Ooster Ringdijk verbindt. Met de opening in 1960 van de nieuwbouw voor het Laboratorium voor Massascheiding en Analyse (het huidige AMOLF) nam de verkeersstroom aanmerkelijk toe. Snel viel op dat een voetpad tussen de tunnel en het laboratorium ontbrak. Dat bleek

Eerder leek het alsof Amsterdam daar ophield en de polder begon

geen tijdelijke omissie. Twintig jaar lang was er op het Science Park flink bijgebouwd. In juni 1980 verhuisden de H-sectie (Hoge-energiefysica) van het Zeeman-laboratorium en het Mathematisch Centrum naar de nieuwbouw. Op 20 mei 1981 kwam minister van Onderwijs en Wetenschappen Arie Pais het Wetenschappelijk Centrum Watergraafsmeer (WCW) officieel openen. Zijn boodschap luidde: ‘De maatschappij vraagt creatief onderzoek.’ Aan creativiteit dus geen gebrek. Aan stoeptegels kennelijk wel.

Polderklei

Wie met het openbaar vervoer kwam, stapte veelal uit bij bushalte Linnaeusparkweg en begon aan een wandeling van ongeveer een kwartier. Eerst moest de donkere tunnel met zijn zeer smalle voetpad worden bedwongen. Wie halverwege de tunnel naar het licht aan het einde keek, zag daar niet onmiddellijk een wetenschappelijk centrum lonken. Eerder leek het alsof Amsterdam daar ophield en de polder begon. Bezoekers schijnen dan ook wel eens te hebben geconcludeerd dat zij verkeerd waren gelopen, waarna zij rechtsomkeert maakten. Wie toch doorliep, werd buiten de tunnel beloond met het volgende obstakel: géén voetpad. De wetenschapper, gastspreker of bezoeker mocht langs de rijbaan voortstappen. Wanneer voertuigen geen ruimte lieten, wachtte de berm. Bij mooi weer was dat nog een betrekkelijk landelijke ervaring. Echter, met regen veranderde de berm in een modderpoel die het gewicht van een voetganger nauwelijks kon dragen. Dit leidde er met enige regelmaat toe dat men niet alleen bezweet en verregend, maar ook nog met de polderklei tot aan de enkels arriveerde op de afspraak of de werkplek. Zo kon het gebeuren dat hooggeleerde bezoekers zo intens

kennis hadden gemaakt met de elementen, dat zij eerder toe waren aan een warme douche, droge kleding en schoon schoeisel dan aan het plaatsnemen achter de kathedraal of aan het bijwonen van een vergadering.

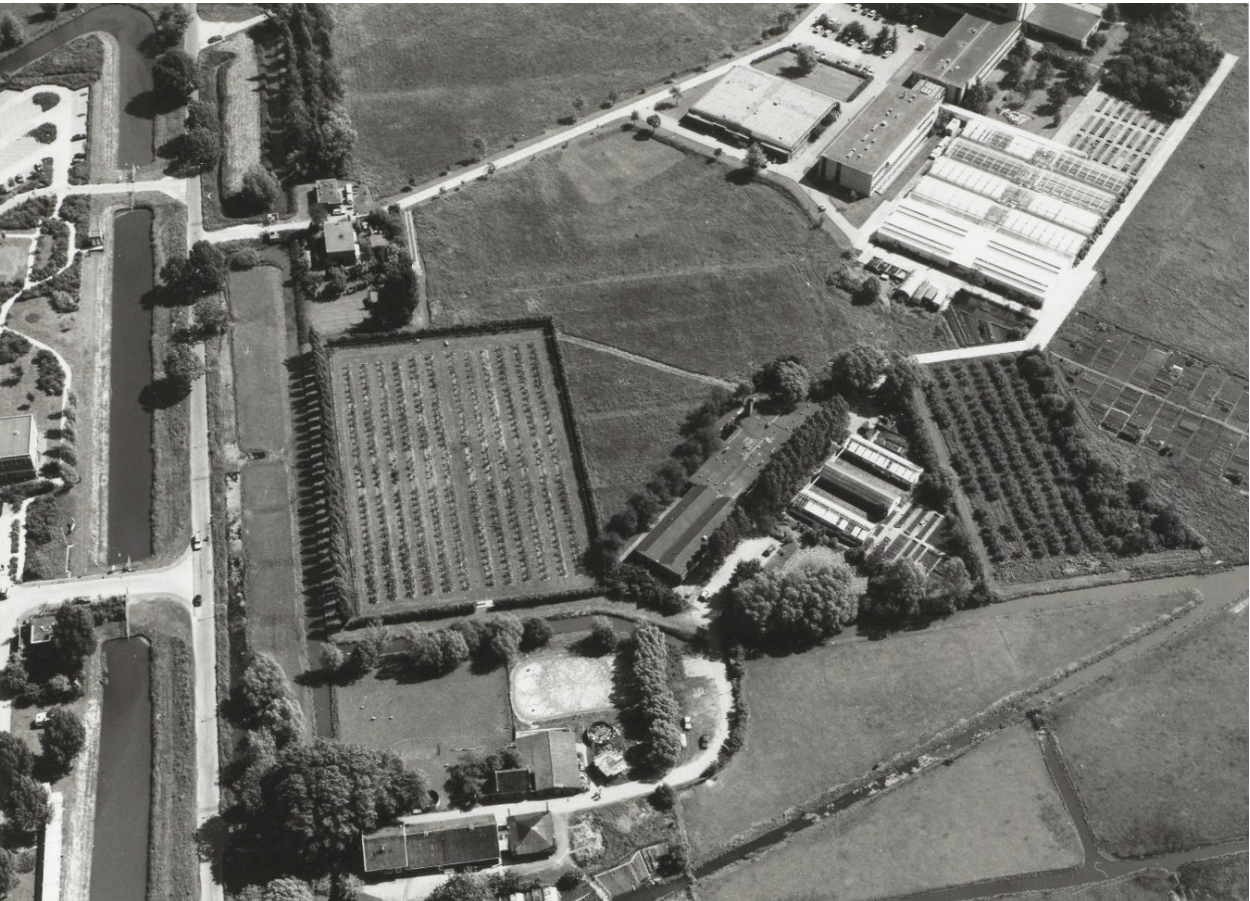
De gebrekkige situatie duurde opmerkelijk lang voort. Een vogelvluchtopname laat zien dat er in 1986 nog altijd geen voetpad was aangelegd. Pas nadat in 1988 het ontwikkelingsplan voor het WCW was goedgekeurd en de infrastructuur verder werd aangepakt, verscheen ook het langverwachte voetpad. Een exact aanlegmoment laat zich vooralsnog moeilijk vastpinnen, maar in juli 1991 schreef Ay Ling Ong, medewerkster van het Centrum voor Wiskunde en Informatica, opgelucht dat inmiddels “de hele Kruislaan van een voetpad was voorzien”.

Lange doorlooptijd

Het voetpad had daarmee ongeveer drie decennia nodig om op gelijke voet te komen met de wetenschap.

In diezelfde tijd konden gebouwen worden neergezet, laboratoria ingericht, onderzoeksprogramma’s opgezet en instituten verhuisd. Voor een paar honderd meter voetpad was deze lange doorlooptijd kennelijk vereist. Kan men over het uitblijven van een voetpad lichtvoetig heen stappen of speelt de nukkige menselijke natuur op? Door infrastructurele ontberingen kan er immers een bewolkt humeur ontstaan. In de academische kringen wil dat weleens escaleren tot een drama, bijvoorbeeld wanneer belangrijk onderzoek financiering misloopt. Toch kent dit voetpadverhaal een positieve keerzijde: het ontbreken van een voetpad doorbrak op effectieve wijze de hedonistische adaptatie. Juist door het dertig jaar durende gemis werd de automatische gewinning aan comfortabele luxe doorbroken, waardoor de uiteindelijke komst van een eenvoudig voetpad niet gewoontegetrouw geconsumeerd werd maar als een ware luxe beleefd.

Ooster Ringdijk, Kruislaan, 10 juni 1986. Stadsarchief Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening.

Excursie naar het Science Park, 26 augustus 2026

Vruchtbaar ecosysteem in de polder

In krap drie decennia is de bètacampus uitgegroeid tot een ecosysteem van architectonische gebouwen, grensverleggende onderzoekers, bevlogen docenten, getalenteerde jongeren en innovatieve start-ups. Het Science Park in de Watergraafsmeer ligt fysiek ver verwijderd van de binnenstad, maar bevindt zich symbolisch in het hart van de moderne maatschappij. Onze excursie bestond uit het bijwonen van drie presentaties, een korte rondleiding en een afsluiten-de borrel. Het was een interessant programma en het was niet verwonderlijk dat het maximaal aantal aanmeldingen ruim overschreden was.

Verslag: Ria Winters

Susan te Pas. Foto: Agnes Schreiner

Susan te Pas, sedert een jaar decaan van de FNWI, vertelt ons wat het betekent om als faculteit gehuisvest te zijn op het Science Park, waar onderwijs, onderzoek en ondernemerschap op een symbiotische manier samenkomen. Ze licht de laatste ontwikkelingen toe en vertelt over de toekomstvisie. Haar enthousiasme gaat vooral uit naar het succes van het fundamentele onderzoek, wat de grote kracht van de faculteit is. De diepgaande vragen – die reiken van sterrenkunde tot life sciences, aardwetenschappen, natuurkunde, scheikunde, wiskunde, quantum-, AI- en informaticawetenschappen – komen zowel op uit nieuwsgierigheid als uit de maatschappij. Ze is opgetogen over de activiteiten die hieruit voortkomen en wat ermee gedaan wordt. Een van de speerpunten is Deep Tech. Een algemene focus is om naar de markt ‘toe te denken’: op basis van diepgaande inzichten in de natuur zet de faculteit stappen naar slimme oplossingen voor complexe vraagstukken. Thema’s hierbij zijn Smart, Green, Health en Pure. De FNWI loopt voorop met kunstmatige intelligentie, quantumsoftware, de ontwikkeling van moleculen en nieuwe materialen en medische AI-toepassingen. Het technologieprofiel van de faculteit wil wetenschap koppelen aan technologie en innovatie, met nadruk op maatschappelijke impact en praktische toepassingen. De faculteit haalt met dat laatste veel inkomsten binnen, namelijk 150 miljoen euro.

Volgens Te Pas is het is heel belangrijk dat alle bèta-faculteiten hier, in het park, dicht bij elkaar zitten, en tevens in de buurt van de NWO-instituten die deel uitmaken van het grotere Amsterdam Science Park. Science is erbij gebaat dat er kruisbestuiving met andere

Femke Kamp. Foto: Agnes Schreiner

studies plaatsvindt; het is haar beleid om ook extra aandacht te geven aan de reeds bestaande samenwerking met de geestes- en sociale wetenschappen. In verband met teruglopende studentenaantallen wil zij meer impact op de samenleving uitoefenen door bijvoorbeeld de jeugd via open dagen op jonge leeftijd met de bèta-wetenschappen kennis te laten maken. In het Startup Village geven kleine bedrijfjes hun ondernemingen in kleurige, omgebouwde containers vorm. Er zijn plannen voor het oprichten van een Q-gebouw voor quantum-simulatie en quantumtechnologie.

Van boerderij naar campus

De tweede spreker, Femke Kamp, is werkzaam bij de afdeling Financiën, Planning & Control (FP&C) en bij Campusontwikkeling. Zij neemt ons mee in de lange geschiedenis van het terrein waarop het Science Park is gebouwd. In 1629 werd het Diemermeer droog- ▶

Science is erbij gebaat dat er kruisbestuiving met andere studies plaatsvindt

gemalen. Boeren namen de Watergraafsmeer geleidelijk in bezit; zo werd op zeker moment de boerderij die later Annahoeve zou heten, gebouwd. Het begin van het Wetenschap en Technologie Centrum Watergraafsmeer (WTCW) begon in 1946 met de komst van het Instituut voor Kernfysisch Onderzoek, nu het Nikhef. In 1963 kocht de UvA 36 hectare polder van Anna van den Broeke, eigenaar van Annahoeve. In 1971 werd Stichting Academisch Rekencentrum Amsterdam (SARA), later SURFsara, opgericht, die velen van ons, ook het OBP, zich zullen herinneren als de plek waar je met de beginselen van DOS vertrouwd gemaakt werd. Om bij SARA te komen moest je dichte schoenen aantrekken.

Mijlpalen

Een mijlpaal, waarvan men de historische betekenis pas achteraf beseft, was dat de allereerste e-mail in Nederland in 1988 vanuit SARA verzonden is. In de vroege jaren negentig werden de eerste matrixgebouwen opgericht, waarin een deel van de FNWI gehuisvest werd, de biologen als eersten. De toeloop van studenten kwam pas goed op gang na de aanleg van het NS-station in 2009, nog een volgende mijlpaal, zoals iemand in de zaal zich herinnert. De opening in 2012 van het Amsterdam University College, een samenwerkingsverband tussen de UvA en VU, intensiverde het leven en kennis op het nu inmiddels volwassen wetenschapspark. Om de campus als een echt ecosysteem te laten functioneren zou Kamp graag zien dat er meer studenten naar toe kwamen voor studie en samenwerking met anderen. Voor de toekomst van de campus heeft Huisvestingsontwikkeling adviezen opgesteld die variëren van kleinschalige ingrepen tot het veranderen van de looproute over de Kruislaan. Een centraal park als een ontmoetingsplek moet het ecosysteem gaan versterken.

Een circulair gebouw

Marlies Veldman, werkzaam bij UvA-Vastgoed, neemt ons mee naar Lab42, dat vierkant en vol glas naast het hoofdgebouw staat. Lab42 is hét voorbeeld van een werkomgeving waar onderwijs, onderzoek, digitale innovatie en experimenten samenkomen. Het getal '42' verwijst naar het boek en de tv-serie *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy* waar een supercomputer dit getal aanwijst als de uitkomst op de 'vraag over alles'. In 2018 gaf de UvA de opdracht aan de architect om een duurzaam en circulair gebouw te ontwerpen onder het motto van energieneutraal en 'less is more'. Circulariteit betekende volgens de architect ook dat het gebouw,

dat in 2022 geopend werd, demontabel moest zijn. Zo zijn de stalen balken niet gelast, maar met bouten vastgezet. Alles, inclusief de gevel, kan helemaal uit elkaar worden gehaald, zodat onderdelen elders hergebruikt zouden kunnen worden. Op de vraag of zo'n gebouw dan wel honderd jaar zou kunnen staan, is het directe antwoord: 'ja, ik denk het wel'.

4Good

In het onderwijslab krijgen we een demonstratie van Joey van der Kaaij, coördinator Robo & Visualisation Lab. Studenten leren hier om visualisaties van onder meer lesonderdelen en medische analyses te maken. In de multidisciplinaire cursus Virtual and Augmented Reality for Good (VAR4Good) leren studenten hoe ze interactieve ervaringen in visuele streams kunnen omzetten en hoe ze de Graphics & Game Technology kunnen inzetten voor een 'goed' maatschappelijk doel. Op zijn scherm laat Van der Kaaij een aantal creaties de revue passeren. Een ervan is het Hemocell Project, waarin de simulatie van bloedstroming in een ader met een stent is gevisualiseerd. Bestudering van de simulatie geeft onderzoekers een beter begrip van het medische probleem van 'hangende' bloedlichaampjes achter de minuscule draadjes van de stent. De science-medewerkers krijgen grote datasets aangeleverd waarna men ermee aan de slag gaat om de visualisaties te realiseren. Het was ook interessant om de vergrote weergave te zien van een ader waarin een mug een gaatje had geprikt: in de virtual reality stulpte een dikke klodder bloed uit het gat, terwijl, gelukkig, de rest gewoon op het scherm doorstroomde.

Borrel in de polder

Afsluitend wandelen we naar Café-Restaurant Polder in de historische boerderij. De begroeiing langs het pad bevat zorgvuldig gekozen plantensoorten die elkaar en de insecten in hun biologische ecosysteem ondersteunen. Mens, natuur en kennis hebben elkaar hier goed gevonden in de polder. Annahoeve vormt met haar klinkerstenen en dakpannen de fysieke tegenhanger van de virtuele realiteit. Vaste grond onder de voeten is een goeie bodem voor een borrel. ◀

Het Science Park

Pauzewandeling

Voor het eerst was ik bij een activiteit van de UvA-senioren. Ik was ingeloot voor de excursie naar het Science Park en wel naar de plek waar ik tot januari 2025 had gewerkt. In een van de inleidingen, die van Femke Kamp over de ontwikkeling van het Science Park, kwam ook het terrein nabij Café-Restaurant Polder (voorheen de Annahoeve) ter sprake. Dit terrein heet nu Anna's Tuin & Ruigte, en het bevindt zich naast de FNWI en het AUC.

Tekst: Liesbeth Schut

Toen ik nog bij de FNWI werkte, maakte ik geregeld een pauzewandelingetje door de tuin. Na afloop van de zomerexcursie heb ik met een aantal enthousiastelingen dat wandelingetje nogmaals gemaakt. Anna's Tuin & Ruigte begon in 2017 als initiatief van een aantal biologiestudenten. Zij legden bij de hoeve een klein tuintje aan. Dit groeide uit tot een officieel project binnen de minor Tesla van de Universiteit van Amsterdam. Tijdens hun eindpresentatie werd het plan zo enthousiast ontvangen dat de gemeente toezegde om het plan verder uit te voeren en gedeeltelijk te financieren. De studenten, inmiddels afgestudeerd, hebben samen met een van hun docenten de Stichting Anna's Tuin & Ruigte opgericht.

Vruchtbare bodem

Het terrein van het Science Park was ooit de bodem van het Diemermeer. Het meer werd in 1629 drooggelegd, en haar vruchtbare bodem werd gebruikt om te boeren. In 1850 erfde de boerin Anna van den Broeke de boerderij, en deze kreeg de naam 'De Annahoeve'. Sindsdien hebben verschillende boerenfamilies er voedselgewassen verbouwd, en melkkoeien en schapen gehouden. In 1963 kwamen het land en de boerderij in handen van de gemeente die het uiteindelijk bestemde voor het Amsterdam Science Park en een horecagelegenheid.

Het landschap heeft echter nog de bijzondere polder-natuur waar Anna ooit boerde.

Anna's Tuin & Ruigte beslaat ongeveer één hectare op het Amsterdam Science Park is nu een duurzaam permacultuurproject en openbaar natuurlaboratorium onder beheer van de stichting. In het voedselbos en de moestuin wordt geëxperimenteerd met duurzame voedselproductie. Maar de focus ligt ook op sociale betrokkenheid. Het terrein is geopend voor bezoekers: als wandelgebied en een natuurlijke ontmoetingsplek. ◀

Gedi van Schriek in gesprek met Duco Hezemans, Café-Restaurant Polder, voorheen Annahoeve, 26 augustus 2026. Foto: Agnes Schreiner

Rectificatie

Er is een foute toeschrijving geslopen in het verslag van de lezing van Ruud Bergamin in het vorige nummer. *L'Apprenti sorcier* (*De Tvenaarsleerling*) is het werk van Paul Dukas, gecomponeerd in 1897. Het werd ten onrechte toegeschreven aan Darius Milhaud, een andere Franse componist, die onder andere de muziekstukken *Le Boeuf sur le toit* (1919) en *La Création du monde* (1923) schreef.

